

RODNE RAZLIKE I PREDIKTORI PARTNERSKOG NASILJA U MLADENAČKIM VEZAMA

SAŽETAK

U cilju utvrđivanja raširenosti i čestine nasilja u romantičnim vezama adolescenata i mogućnosti njegovog predviđanja pomoću varijabli koje teoretski mogu biti povezane s nasilnim ponašanjima, ispitano je 623 učenika trećih razreda iz 14 srednjih škola u različitim dijelovima Hrvatske. U uzorku prosječne dobi 16,8 godina zastupljeno je 55,7% mladića. Instrument sadrži pitanja o sociodemografskim podacima i iskustvu veze u posljednjih 6 mjeseci te sedam upitnika: Skalu pogrešnih uvjerenja o kvalitetnoj vezi, Skalu važnosti prava u vezi, Skalu (ne)spremnosti na postavljanje granica, Iskustvo doživljenih nasilnih ponašanja, Iskustvo počinjenih nasilnih ponašanja, Spremnost na traženje pomoći i Spremnost na pružanje pomoći.

Utvrđeno je da djevojke imaju točnija uvjerenja o tome što je kvalitetna veza, važnije im je ostvarivanje prava u vezi, spremnije su postavljati granice u vezi i

¹ Prof. dr. sc. Dean Ajduković, psiholog, e-mail: dean@dpp.hr

² Ajana Löw, psihologinja, e-mail: alow@ffzg.hr

³ Nika Sušac, psihologinja, e-mail: nika.susac@gmail.com

Izvorni znanstveni
članak

Primljeno: srpanj, 2011.

Prihvaćeno: listopad, 2011.

UDK 159.922.76-053.6-056.49

Dean Ajduković¹

Ajana Löw²

Nika Sušac³

Filozofski fakultet u Zagrebu
Odjel za psihologiju

Pravni fakultet u Zagrebu
Studijski centar socijalnog
rada

Ključne riječi:

nasilje u adolescentnim
vezama, partnersko nasilje
adolescenata, predviđanje
partnerskog nasilja, čestina
partnerskog nasilja.

spremnije su tražiti i pružiti pomoć u slučaju nasilja nego mladići. One u vezi češće čine psihičko i fizičko nasilje te doživljavaju manje ovih oblika nasilja i nasilja općenito nego što to iskazuju mladići. Seksualno nasilje je najrjeđe te nisu utvrđene rodne razlike u čestini činjenja i doživljavanja. Analiziran je i doprinos različitih varijabli u objašnjenju čestine počinjenog i doživljenog nasilja. Muški spol i pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi predviđaju veće doživljavanje nasilja u vezi, dok su ženski spol, lošiji školski uspjeh, slaganje s pogrešnim uvjerenjima o vezama i važnost ostvarivanja prava u vezi značajni prediktori činjenja nasilja. Kada se u prediktivni model za počinjeno nasilje uvede i varijabla doživljenog nasilja, objašnjena varijanca znatno se povećava.

UVOD

Nasilje u partnerskim vezama tema je koju stručnjaci koji rade s ljudima već dugo istražuju, no uglavnom su se bavili odraslim sudionicima i bračnim parovima. Tek je u posljednje vrijeme nasilje u vezama adolescenata postalo predmetom interesa znanstvenika u svijetu, ali i kod nas. Budući da je iskustvo nasilja u vezi povezano ne samo sa zadovoljstvom vezom, nego i s mentalnim zdravljem i kod mladića i kod djevojaka (Kaura i Lohman, 2007.), važno je istražiti koliko je ono rašireno među adolescentima te što je sve s njime povezano. Ovo znanje preduvjet je za razvoj učinkovitih preventivnih i intervencijskih programa.

Rezultati triju velikih istraživanja (Marcus, 2007.) provedenih u SAD-u i Kanadi pokazuju da nasilje u vezama nije rijetka pojava, točnije da je između 22,5% i 39,1% mladića te između 37,8% i 43,6% djevojaka počinilo neki oblik nasilja u vezi. U američkom nacionalnom uzorku heteroseksualnih adolescenata, oko 1/3 ih je doživjelo neki od oblika nasilja u vezi, a 12% ih je doživjelo fizičko nasilje (Halpern i sur., 2001.). Poseban problem je što osobe, posebno djevojke, koje u adolescenciji dožive nasilje s partnerom, imaju znatno veći rizik da budu ponovno viktimizirane u studentskoj dobi, uključujući i doživljavanje seksualnog nasilja (Smith i sur., 2003.).

Istraživanja partnerskog nasilja kod adolescenata pokazuju prevladavajući obrazac uzajamnog nasilja. Gray i Foshee (1997.) našli su da se 66% parova koji su priznali da je bilo nasilnih ponašanja u njihovoj vezi slaže da su bili obostrano nasilni, a Capaldi i Crosby (1997.) navode kako 51% srednjoškolskih parova priznaje neke oblike fizičkog nasilja te da se uglavnom radi o nasilnom ponašanju koje je obostrano. No, kada je samo jedan od partnera bio nasilan, u većem postotku slučajeva radilo se o djevojkama: u 4% parova mladić se nasilno ponašao prema djevojci, a u 17% djevojka prema mladiću. Na nacionalno reprezentativnim uzorcima srednjoškolaca u SAD-u nađeno je da je 10,3% djevojaka doživjelo fizičko nasilje

od svojih partnera, što je samo malo više nego brojka za mladiće (9,1%) (Howard i Wang, 2003.; Howard, Wang i Yan, 2007.).

Ovi nalazi nisu u skladu s podacima da su, kada se radi o partnerskom nasilju, u odrasloj dobi žene znatno češće žrtve nasilja u vezi (Ajduković i Ajduković, 2010.). Prema izvještajima policije u Hrvatskoj, u slučajevima nasilja u obitelji počinitelji teških (kaznenih) djela nasilja u obitelji su u 95% slučajeva muškarci, a 78% žrtvi su odrasle žene (MUP, 2011.). Kad je riječ o nešto lakšim (prekršajnim) djelima nasilja u obitelji, žrtve su u 68,4% slučajeva odrasle žene (MOBMS, 2011.). To pokazuje da su kod teških oblika fizičkog nasilja žene prvenstveno žrtve, dok je kod lakših oblika nasilja ono češće uzajamno. Općenito vrijedi da se u populacijskim istraživanjima rasprostranjenosti nasilja u partnerskim vezama nalazi uglavnom uzajamno nasilje u vezama u kojem podjednako sudjeluju oba partnera, dok se u istraživanjima na kliničkim skupinama i ženama koje su korisnice skloništa za žrtve nasilja nalazi znatno manje uzajamnog nasilja. No Straus (2007.) ističe da je uzajamno nasilje znatno češće i u ovim skupinama nego što su to pokazivala istraživanja od prije dvadesetak godina.

Veliko međunarodno istraživanje na preko 13 000 studenata u 32 zemlje pokazalo je da je gotovo 1/3 djevojaka i isto toliko mladića fizički napalo partnera ili partnericu u prethodnih godinu dana (Straus, 2007.). Po čestini je na prvom mjestu bilo obostrano nasilje između partnera, a slijedilo je nasilje koje čine djevojke prema mladićima. Prema iskazima djevojaka i mladića, nasilje koje su počinili samo mladići bilo je najrjeđe. Zanimljivo je da je dominacija u odnosu bila povezana s većom vjerojatnošću nasilja bez obzira na spol.

Nadalje, u suprotnosti s ranijim istraživanjima provedenim uglavnom s odraslim sudionicima, koja su pokazivala da su žene češće počinitelji psihičkog, a muškarci fizičkog i seksualnog nasilja te da žene u vezi općenito doživljavaju više nasilja, meta-analiza (Archer, 2000.) je pokazala da su, osim kada se radi o seksualnom nasilju, djevojke češće počiniteljice nasilja u vezi. Istraživanje u Hrvatskoj (Ajduković, Ručević i Šincek, 2007.) pokazalo je isti trend spolnih razlika, gdje su djevojke iskazale da čine više fizičkog nasilja nego mladići. Što se ostalih oblika nasilja tiče, rezultati istraživanja kod nas (Hodžić, 2007.) govore o tome da su djevojke sklonije doživljavati, ali i činiti psihičko nasilje, a da mladići više koriste različite oblike seksualnog nasilja i pritisaka. Isto istraživanje pokazalo je kako su u vezama mladih najčešća ponašanja ona kojima se nastoji dominirati i kontrolirati partnera/icu, kao što je izrazita ljubomora, posesivnost, kontrola, optuživanje i emocionalne ucjene, dok su seksualno nasilje i fizički napad rjeđe prisutni.

Pogrešna uvjerenja o karakteristikama zdrave i kvalitetne veze faktor su rizika za nasilje u vezama (O'Keefe, 2005.). Takva uvjerenja očituju se u podržavanju tradicionalnih rodni stereotipa, opravdavanju uporabe nasilja u slučaju sukoba te oče-

kivanju pozitivnih posljedica takvog rješavanja sukoba (Riggs i Caulfield, 1997.). Hodžić (2007.) je našao povezanost između prihvaćanja rodnih stereotipa i sklonosti nasilnom ponašanju, ali i sklonosti viktimizaciji. Pozitivni stavovi prema nasilju povezani su sa sklonošću fizički agresivnim ponašanjima u vezi (Henton i sur., 1983.), kao i s prihvaćanjem fizičke agresije kao metode rješavanja sukoba (Riggs i O'Leary, 1989.). Opravdavanje nasilja pokazalo se osobito značajnim faktorom – uvjerenje da je upotreba nasilja prihvatljiva i u određenim situacijama opravdana, vrlo je snažan prediktor činjenja nasilja (Malik i sur., 1997.; O'Keefe, 1997.; Tontodonato i Crew, 1992.).

Pogrešna uvjerenja o tome kakva treba biti kvalitetna i zdrava veza te pozitivan stav prema nasilnim ponašanjima u vezi posebno su značajni prediktori činjenja nasilja kod muških adolescenata: mladići koji podržavaju nasilne oblike ponašanja u vezi bit će skloniji svim oblicima zlostavljanja partnerice (Bookwala i sur., 1992.). Također, spomenuto istraživanje kod nas (Hodžić, 2007.) pokazalo je da mladići više zastupaju tradicionalne i seksističke stavove o rodnim ulogama te su, u odnosu na djevojke, skloniji ne prepoznati određena ponašanja kao zlostavljanje.

Čini se da su i socioekonomski status i školski uspjeh faktori povezani s činjenjem i doživljavanjem nasilja. Za socioekonomski status nalazi nisu jednoznačni: u nekim su studijama nađene više stope nasilja u vezama kod adolescenata nižeg socioekonomskog statusa (Makepeace, 1987.; Sigelman i sur., 1984.; Ručević i Duvnjak, 2010.), no u drugim istraživanjima to nije potvrđeno (O'Keefe, 2005.). Lošiji školski uspjeh prediktor je prijetnji tjelesnim nasiljem i činjenja tjelesnog nasilja (Ajduković i sur., 2007.).

Usprkos doprinosu navedenih varijabli, u najvećem broju studija činjenje nasilja najbolje se predviđa čestinom doživljavanja nasilja od strane partnera (Bookwala i sur., 1992.; O'Keefe, 1997.), pri čemu je taj prediktor značajniji za djevojke nego za mladiće (O'Keefe, 1997.). Ovi nalazi sukladni su ranije iznesenim podacima o prevladavajućem obrascu uzajamnog nasilja u vezama mladih.

Iako velik broj mladih barem jednom doživi nasilje u vezi, malo ih se odlučuje to s nekim podijeliti. Najčešći razlozi za to su strah, sram, neosvijestjenost, nepovjerenje te nedostatak relevantnih informacija i resursa (Hodžić, 2007.). Mladi koji bi se u slučaju da dožive nasilje u vezi nekome obratili za pomoć uglavnom navode bliske prijatelje, a ne odrasle osobe ili odgovarajuće institucije kao one od kojih očekuju pomoć. Za razvoj preventivnih programa za mlade važno je znati kako bi oni reagirali da dožive nasilje u vezi te bi li, i na koji način, pružili pomoć prijateljima koji su u nasilnoj vezi. Mogu se očekivati rodne razlike u spremnosti na traženje pomoći tako da će djevojke biti sklonije nego mladići tražiti pomoć od bliskih osoba kada dožive nasilje u vezi (Hodžić, 2007.).

Pred mladima u adolescenciji stoji važan razvojni zadatak: trebaju pokušati razviti sasvim novi oblik bliskog odnosa s osobom koja im je privlačna na drugačiji način nego što je to bilo s drugim bliskim ljudima. Taj je odnos različit od bilo kojeg drugog tipa bliskog odnosa s kojima su do tada stekli iskustvo – različit je od prijateljske ljubavi i od ljubavi prema članovima obitelji. Uspostavljanje i razvijanje ljubavnog odnosa s privlačnom drugom osobom novo je i specifično iskustvo. Radi se o vrlo složenom procesu u kojem ulogu igraju brojne psihološke karakteristike, kao što su slika o sebi i samopoštovanje, socijalne vještine, upravljanje svojim emocijama, prepoznavanje i interpretacija tuđeg ponašanja i emocija, zauzimanje za sebe, održavanje bliskosti, upravljanje strašću, samokontrola, tolerancija na različitosti i frustraciju, povjerenje i lojalnost, i tome slično. U tom procesu dvije mlade osobe istražuju nepoznat teren kroz interakciju, nastojeći s jedne strane ugoditi svojim raznolikim potrebama, ali i voditi računa o posljedicama svojih postupaka i postupaka osobe prema kojoj gaje ljubavne osjećaje. Budući da ciljevi, interesi i ideje o načinima njihova postizanja mogu biti vrlo različiti kod partnera, sukobi su neizbježni i čine dio iskustva održavanja odnosa. Pri tome je ključno pitanje kako mladi partneri upravljaju svojim sukobima, vode li računa samo o svojim ili i o zajedničkim interesima i brinu li za dobrobit partnera ili partnerice. U procesu rješavanja sukobljenih ciljeva i interesa stvara se potencijal za različite oblike nasilnih ponašanja. Korištenje pritiska, nastojanje da se dominira i kontrolira partner ili partnerica pa i korištenje ponašanja s elementima nasilja mogu se u nekom trenutku mladoj osobi činiti kao da vode postizanju cilja do kojeg joj je stalo. Hoće li se zaista odabrati takva ponašanja, ovisi o brojnim individualnim i obiteljskim osobinama i konkretnom socijalnom kontekstu.

CILJEVI, PROBLEMI I HIPOTEZE

Na temelju spoznaja o faktorima povezanim s nasilnim partnerskim ponašanjima u romantičnim vezama adolescenata, ovo istraživanje ima dva cilja. Prvi je utvrditi raširenost i čestinu partnerskog nasilja u romantičnim vezama adolescenata koji pohađaju srednju školu i provjeriti postojanje razlika između djevojaka i mladića u socijalno-psihološkim varijablama relevantnim za nasilje u vezama i u čestini doživljavanja i činjenja nasilja u partnerskom odnosu. Drugi je cilj utvrditi relativni doprinos pojedinih faktora koji teoretski mogu biti korisni za objašnjavanje činjenja i doživljavanja nasilja u mladenačkoj vezi.

Na temelju većeg broja stranih i nekoliko domaćih istraživanja (npr. Bookwala i sur., 1992.; Hodžić, 2007.) može se očekivati da djevojke u odnosu na mladiće imaju točnija uvjerenja o tome što je zdrava i kvalitetna veza, da će im ostvarivanje prava

u vezi biti važnije, da će biti sklonije postavljanju granica u vezi te da će u slučaju nasilnog iskustva u svojoj vezi biti spremnije tražiti pomoć, ali isto tako i pružiti pomoć prijatelju ili prijateljici koji se nađu u takvoj vezi. Stoga je prvi problem ovog istraživanja ispitati razlike u navedenim varijablama između mladića i djevojaka.

Drugi je problem utvrditi raširenost različitih oblika nasilja u vezama srednjoškolaca. Na temelju ranijih istraživanja (Ajduković, Ručević i Šincek, 2007.; Archer, 2000.; Capaldi i Crosby, 1997.) očekuje se da će djevojke izjavljivati kako u partnerskom odnosu češće doživljavaju seksualno, a mladići da češće doživljavaju psihičko i fizičko nasilje. Istodobno se očekuje da će mladići izjavljivati da češće čine seksualno nasilje, a djevojke fizičko i psihičko.

Treći se problem odnosi na utvrđivanje relativnog doprinosa odabranih školskih varijabli (školskog uspjeha i vrste škole) i socijalno-psiholoških varijabli (uvjerenja o osobinama kvalitetne veze, važnosti osobnih prava u vezi) u objašnjavanju čestine činjenja i doživljavanja nasilja u vezi kod mladića i djevojaka. Pretpostavili smo da će model koji uključuje ove varijable u značajnom stupnju predviđati činjenje i doživljavanje nasilja kod oba roda, pri čemu će pogrešna uvjerenja o osobinama zdrave veze biti značajniji prediktor kod mladića, dok će ostali prediktori u jednakoj mjeri predviđati činjenje i doživljavanje nasilja kod oba spola. Očekuje se da će viši stupanj slaganja s pogrešnim uvjerenjima, manja važnost osobnih prava u vezi, niži školski uspjeh i pohađanje strukovnih škola biti povezani s većom čestinom činjenja i doživljavanja nasilja.

METODOLOGIJA

Uzorak

U istraživanju je korišten prigodni uzorak sudionika (N=623), učenika trećih razreda iz 14 srednjih škola iz raznih dijelova Hrvatske. U uzorku je bilo 56% mladića i 44% djevojaka, 55% učenika strukovnih škola i 45% učenika gimnazija, prosječne dobi 16,8 godina. U analizama vezanim uz provjeru modela predikcije korišteni su podaci samo za učenike koji su u posljednjih 6 mjeseci bili u vezi (N=478).

Instrumenti

U istraživanju je korišten instrument koji se sastoji od sedam upitnika. Na početku se nalaze pitanja o spolu i godini rođenja, iskustvu veze u posljednjih 6 mjeseci i trajanju te veze te prosječnoj ocjeni i ocjenama iz hrvatskog i matematike na kraju prošle školske godine.

Skala pogrešnih uvjerenja o kvalitetnoj vezi sastoji se od 18 čestica (npr. »Mladić/Djevojka uvijek mora znati gdje i s kim je njegova djevojka/njen mladić.«) za koje sudionici trebaju odrediti u kojoj se mjeri slažu s pojedinim tvrdnjama na skali od 1 (izrazito se ne slažem) do 5 (izrazito se slažem). Rezultati se mogu kretati od 18 do 90, a viši rezultat na skali pokazuje veće prihvaćanje pogrešnih uvjerenja o tome što je kvalitetna ili zdrava veza. Pouzdanost upitnika je $\alpha=0,78$.

Skala važnosti prava u vezi sastoji se od 10 čestica koje se odnose na prava koja ljudi imaju u ljubavnim vezama. Sudionici za svako od prava trebaju označiti koliko im je ono osobno važno, na skali od 1 (potpuno mi je nevažno) do 5 (izrazito mi je važno). Primjer čestice je: »Da mogu otvoreno izraziti svoje mišljenje«. Viši rezultat na skali označava veću važnost ostvarivanja prava u vezi, a teoretski raspon je od 10 do 50. Pouzdanost iznosi $\alpha=0,66$.

Skala (ne)spremnosti na postavljanje granica sadrži 8 čestica za koje sudionici označavaju koliko je vjerojatno da bi učinili nešto od navedenog, na skali od 1 (nikad) do 5 (gotovo uvijek). Jedna od čestica u ovom upitniku je »Dozvolila/o bih mladiću/djevojci da određuje s kime ću se družiti kada nisam s njim/njom«. Pouzdanost skale je $\alpha=0,81$, rezultat može varirati od 8 do 40, a viši rezultat upućuje na manju sklonost postavljanju granica.

Upitnik iskustva počinjenih nasilnih ponašanja konstruiran je na temelju Skale rješavanja sukoba (Straus, Hamby i Warren, 2003.) uz dodavanje novih čestica. Sastoji se od ukupno 30 čestica te obuhvaća tri oblika nasilnog ponašanja: psihičko (»Vrijeđao/la sam ili psovao/la djevojku/mladića.«), fizičko (»Ošamario/la sam djevojku/mladića.«) i seksualno nasilje (»Prijetio/la sam kako bih djevojku/mladića natjerao/la na seks.«). Subskale obuhvaćaju redom 19, 7, odnosno 4 čestice. Na pitanja postavljena u ovom upitniku odgovaraju samo sudionici koji su u posljednjih 6 mjeseci bili u vezi. Njihov je zadatak označiti koliko su se često u tom vremenskom razdoblju ponašali prema svojoj djevojci/svom mladiću na opisane načine, koristeći skalu od 0 (niti jednom) do 5 (vrlo često/nekoliko puta tjedno). Mogući rezultati su od 0 do 150, veći rezultat upućuje na češće činjenje nasilja u vezi, a pouzdanost iznosi $\alpha=0,82$.

Upitnik iskustva doživljenih nasilnih ponašanja sadrži 30 čestica koje sadržajno odgovaraju onima iz prethodno opisanog upitnika, no odnose se na izjavu sudionika o tome koliko se često njen mladić/njegova djevojka ponašao/la na navedene načine prema njoj/njemu u proteklih 6 mjeseci. Veći rezultat, koji teoretski može varirati od 0 do 150, označava češće doživljavanje nasilja u vezi, a pouzdanost iznosi $\alpha=0,91$.

Upitnik spremnosti na traženje pomoći u slučaju nasilja u vezi ima 8 čestica na kojima sudionici na skali od 1 (sigurno ne bih) do 5 (sigurno bih) označavaju koliko je vjerojatno da bi učinili nešto od opisanog (npr. »Tražio/la bih savjet i zaštitu od

roditelja.«) kada bi njihov mladić/njihova djevojka bili prema njima nasilni. Pouzdanost iznosi $\alpha=0,83$. Veći rezultat pokazuje veću spremnost na traženje pomoći u slučaju doživljavanja nasilja u vezi, a može varirati od 8 do 40.

Upitnik spremnosti na pružanje pomoći u slučaju nasilja u vezi sadrži 6 čestica uz koje sudionici označavaju vjerojatnost da bi postupili na opisane načine kada bi saznali da je njihov/a prijatelj/prijateljica u nasilnoj vezi, koristeći skalu od 1 (sigurno ne bih) do 5 (sigurno bih). Na primjer: »Savjetovao/la bih mu/joj da se obrati starijoj osobi/stručnjaku (roditeljima, školskom psihologu/pedagogu, nastavniku, udrugama za pomoć mladima)«. Veći rezultat, koji se može kretati od 6 do 30, upućuje na veću spremnost na pružanje pomoći prijatelju/prijateljici koji/a je u nasilnoj vezi, a pouzdanost je $\alpha=0,53$.

Postupak

Istraživanje je provedeno u svibnju 2010. godine u sklopu projekta Društva za psihološku pomoć i Agencije za odgoj i obrazovanje »Prevenција i djelotvorno pristupanje nasilju u vezama mladih putem školskog sustava«. Upitnike su tijekom redovne nastave primijenili stručni suradnici uključeni u projekt koji su u svojoj školi nasumce odabrali dva treća razreda u kojima su primijenili upitnik. Sudionici su upitnike ispunjavali anonimno u učionicama. Primjena je trajala oko 15 minuta.

REZULTATI

U tablici 1. prikazane su prosječne, minimalne i maksimalne vrijednosti dobivene na pojedinim upitnicima i prosjek sveden na skalu od 1 do 5 za upitnike gdje je to imalo smisla. Svi rezultati za iskustvo doživljenog i počinjenog nasilja izračunati su samo na odgovorima sudionika koji su izjavili da su imali iskustvo partnerske veze u posljednjih 6 mjeseci (N=478).

Tablica 1. Rezultati na varijablama povezanim s partnerskim nasiljem u adolescentskim vezama

	N	M	SD	Min	Max	M _{čestica}
Ukupno doživljeno nasilje	461	12,57	14,022	0	96	
Doživljeno fizičko nasilje	468	1,57	2,829	0	16	
Doživljeno psihičko nasilje	465	10,19	11,181	0	72	
Doživljeno seksualno nasilje	473	0,73	1,672	0	9	
Ukupno počinjeno nasilje	475	13,89	10,424	0	54	
Počinjeno fizičko nasilje	477	1,78	2,879	0	25	
Počinjeno psihičko nasilje	476	11,32	8,174	0	41	
Počinjeno seksualno nasilje	477	0,82	1,806	0	10	
Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi	605	39,20	9,168	20	67	2,2
Važnost ostvarivanja prava	615	42,58	5,231	26	50	4,3
(Ne)spremnost na postavljanje granica	621	22,99	5,567	10	38	2,9
Spremnost na traženje pomoći	608	16,71	6,537	8	40	2,1
Spremnost na pružanje pomoći	594	23,59	4,136	10	30	3,9

Vrlo velik broj sudionika koji su izjavili da su bili u partnerskoj vezi u posljednjih 6 mjeseci ima iskustvo doživljenog nasilja (86,4%), a još veći broj ih izjavljuje da su počinili nasilje u vezi (93,1%). Većina sudionika izjavljuje da su nasilje počinili ili doživjeli jednom ili vrlo rijetko u prethodnih pola godine. Prosječna čestina ukupno doživljenog i počinjenog nasilja je podjednaka, a nalazi se u donjem dijelu mogućih rezultata na upitniku, ali uz veliki varijabilitet odgovora.

Prosjek prihvaćanja pogrešnih uvjerenja o tome što je kvalitetna veza nalazi se ispod polovice raspona upitnika što se jasno vidi kad se rezultati svedu na prosjek raspona odgovora za čestice (2,2) na skali od 1 do 5. Važnost prava vrlo je istaknuta (prosjek za čestice je 4,3), uz vrlo mali varijabilitet. Spremnost na postavljanje granica je blizu polovice raspona upitnika (prosjek za čestice sveden na skalu od 1 do 5 je 2,9), što upućuje na relativno visoku spremnost na postavljanje granica. Sudionici su iskazali znatno veću spremnost na pružanje pomoći (prosjek za čestice je 3,9) od spremnosti da sami zatraže pomoć u slučaju izloženosti nasilju (prosjek za čestice je niskih 2,1).

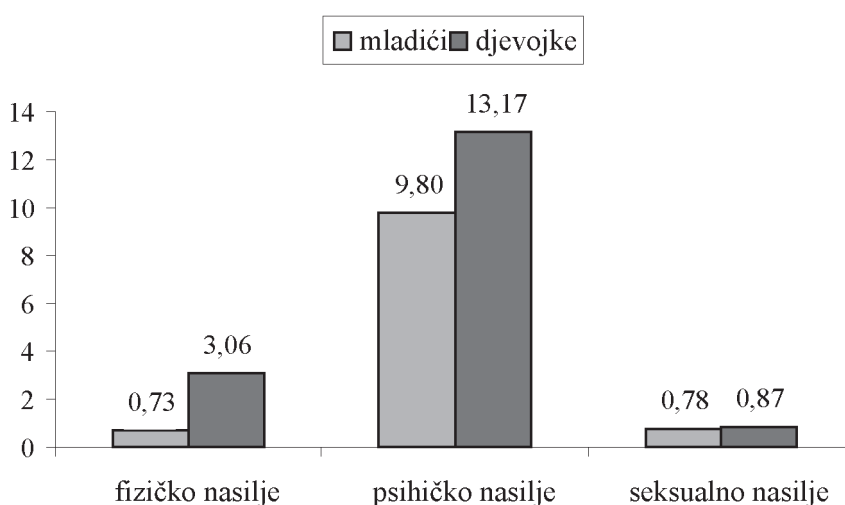
Utvrđivanje rodni razlika među sudionicima provedeno je t-testovima. Rezultati pokazuju (tablica 2.) da djevojke imaju točnija uvjerenja o vezama, važnije im je ostvarivanje njihovih prava u vezi, spremnije su na postavljanje granica u vezi te na traženje i pružanje pomoći u slučaju nasilja u vezi. Dobiveni rezultati u skladu su s postavljenim hipotezama, a veličine efekata visoke, osim kod uvjerenja gdje je utvrđena srednja veličina efekta.

Tablica 2. Rodne razlike u pogrešnim uvjerenjima o vezama, važnosti ostvarivanja prava, (ne)spremnosti na postavljanje granica, te traženje i pružanje pomoći

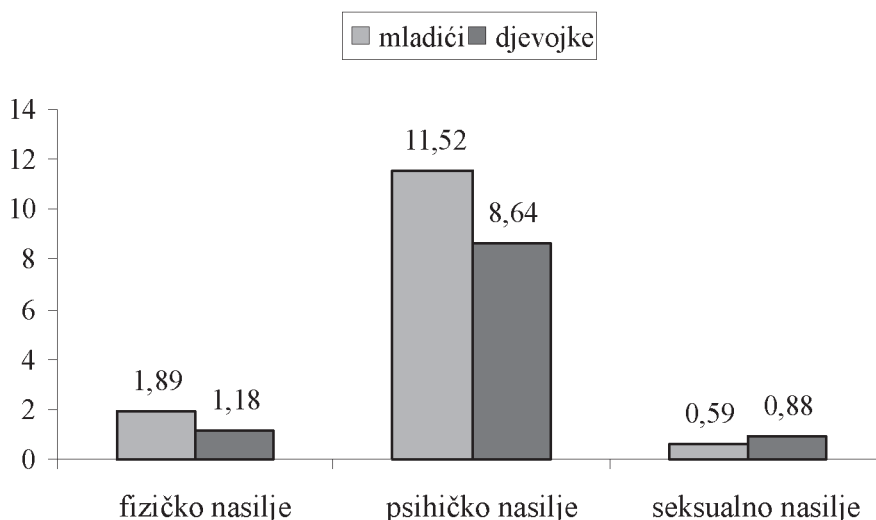
	mladići		djevojke		t	Cohenov d
	M	SD	M	SD		
Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi	41,29	8,397	36,70	9,440	6,321*	0,51
Važnost ostvarivanja prava	40,47	5,206	45,17	3,945	-12,722*	1,03
(Ne)spremnost na postavljanje granica	25,95	4,629	19,29	4,288	18,392*	1,49
Spremnost na traženje pomoći	14,34	6,074	19,87	5,754	-11,378*	0,94
Spremnost na pružanje pomoći	21,91	3,661	25,71	3,711	-12,476*	1,03

* $p < 0,01$

Rezultati su pokazali da su djevojke te koje češće čine nasilje ($t = -6,113$, $p < 0,01$), dok ga mladići češće doživljavaju ($t = 2,731$, $p < 0,01$). Također, rodne razlike postoje i u činjenju i doživljavanju pojedinih oblika nasilja (slike 1. i 2.). Tako djevojke priznaju da češće čine fizičko ($t = -9,010$, $p < 0,01$) i psihičko nasilje ($t = -4,559$, $p < 0,01$). Kod seksualnog nasilja nema razlika u čestini činjenja između djevojaka i mladića ($t = -0,562$, $p > 0,05$). No ovaj podatak treba uzeti s rezervom jer se radi o vrlo maloj iskazanoj čestini ovog oblika nasilja. Izjave mladića potvrđuju ove nalaze jer oni izjavljuju kako češće doživljavaju fizičko ($t = 2,729$, $p < 0,01$) i psihičko nasilje ($t = 2,786$, $p < 0,01$), dok u čestini doživljavanja seksualnog nasilja nema razlike između djevojaka i mladića ($t = -1,833$, $p > 0,05$).

Slika 1. Prosječni rezultati djevojaka i mladića za činjenje pojedinih oblika nasilja u vezi

Slika 2. Prosječni rezultati djevojaka i mladića za doživljavanje pojedinih oblika nasilja u vezi

Kako bismo odgovorili na pitanje postoje li spolne razlike u doprinosu odabranih prediktorskih varijabli objašnjenju čestine činjenja i doživljavanja nasilja, provedene su dvije hijerarhijske regresijske analize s ispitivanjem moderatorskog utjecaja spola. Prema preporuci Cohena i sur. (2003.), prediktorske varijable su centrirane kako bi se smanjio problem multikolinearnosti. U prvom je koraku regresijske analize uvedena varijabla spola, u drugom vrsta škole, u trećem školski uspjeh, u četvrtom uvjerenja o kvalitetnoj vezi, zatim važnost osobnih prava u vezi te u posljednjem koraku interakcije svakog od prediktora s varijablom spola.

U tablici 3. prikazane su korelacije među varijablama korištenim u hijerarhijskim regresijskim analizama, pri čemu subuzorak sudionika korišten u ovoj i daljnjim analizama obuhvaća samo one koji su u proteklih 6 mjeseci bili u vezi (N=478). Očekivano, varijabla spola povezana je i s činjenjem i s doživljavanjem nasilja, pri čemu je ženski spol povezan s češćim činjenjem nasilja, a muški s češćim doživljavanjem nasilja. Vrsta škole i školski uspjeh su negativno, iako nisko, povezane s činjenjem nasilja, ali ne i s doživljavanjem nasilja. Pogrešna uvjerenja o vezama u niskoj su pozitivnoj korelaciji s obje mjere iskustva nasilnih ponašanja, dok je važnost prava u vezi povezana samo s činjenjem nasilja. Iako su navedene povezanosti niskog reda veličine, utvrđena je visoka korelacija činjenja i doživljavanja nasilja, što upućuje na relativnu važnost odnosa tih dviju varijabli u kontekstu ostalih odnosa među varijablama.

Tablica 3. Korelacije među varijablama korištenim u hijerarhijskim regresijskim analizama (N=478)

	1	2	3	4	5	6
1. Spol	-					
2. Vrsta škole	-0,163**	-				
3. Školski uspjeh	0,020	0,293**	-			
4. Pogrešna uvjerenja o vezama	-0,247**	-0,362**	-0,312**	-		
5. Važnost ostvarivanja prava	0,438**	-0,007	0,030	-0,266**	-	
6. Činjenje nasilja	0,278**	-0,116*	-0,123**	0,113*	0,219**	-
7. Doživljavanje nasilja	-0,126**	-0,080	-0,091	0,162**	0,039	0,563**

** p<0,01; * p<0,05

U tablici 4. prikazani su rezultati hijerarhijske regresijske analize za predviđanje činjenja nasilja.

Tablica 4. Rezultati hijerarhijske regresijske analize predviđanja činjenja nasilja

Model	Prediktori	β
1	Spol	0,29**
Kor. R ² = 0,08; ΔF = 42,13**; F= 42,13**; %V=8,1		
2	Spol	0,27**
	Vrsta škole	-0,09*
Kor. R ² = 0,09; ΔF = 3,96*; F= 23,18**; %V=8,7		
3	Spol	0,28**
	Vrsta škole	-0,05
	Školski uspjeh	-0,13**
Kor. R ² = 0,10; ΔF = 7,50**; F= 18,17**; %V=10		
4	Spol	0,32**
	Vrsta škole	0,00
	Školski uspjeh	-0,10*
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi	0,14**
Kor. R ² = 0,11; ΔF = 7,43**; F= 15,68**; %V=11,2		

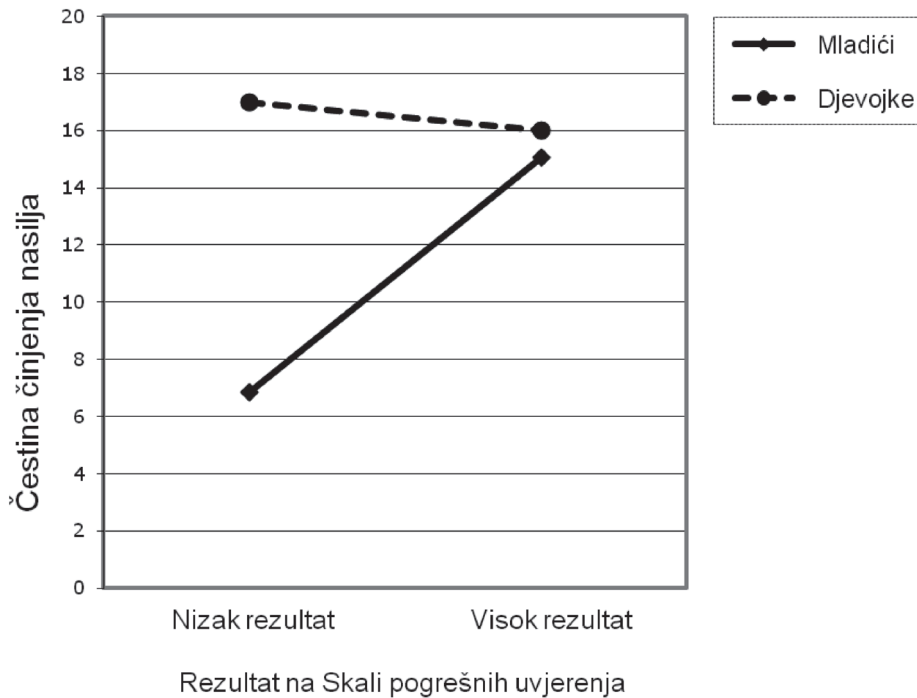
D. Ajduković, A. Löw, N. Sušac: Rodne razlike i prediktori partnerskog nasilja...

Model	Prediktori	β
5	Spol	0,27**
	Vrsta škole	0,00
	Školski uspjeh	-0,10*
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi	0,17**
	Važnost osobnih prava u vezi	0,14**
Kor. $R^2= 0,13$; $\Delta F= 8,70^{**}$; $F= 14,49^{**}$; $\%V=12,6$		
6	Spol	0,27**
	Vrsta škole	0,01
	Školski uspjeh	-0,12*
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi	0,19**
	Važnost osobnih prava u vezi	0,13*
	Vrsta škole x Spol	-0,08
	Školski uspjeh x Spol	-0,10
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi x Spol	-0,22**
	Važnost osobnih prava u vezi x Spol	-0,03
Kor. $R^2= 0,16$; $\Delta F= 4,90^{**}$; $F= 10,50^{**}$; $\%V=15,5$		

** $p<0,01$; * $p<0,05$; Spol: 0 – mladići, 1 – djevojke

U skladu s utvrđenim rodanim razlikama, rezultati su pokazali da je spol značajan prediktor čestine činjenja nasilja. Njime se objašnjava 8,1% varijance kriterija, pri čemu više nasilja čine djevojke. Uvođenjem varijable vrsta škole postotak objašnjene varijance povećava se za niskih, ali značajnih 0,6%. Učenici iz strukovnih škola izvještavaju o češćem činjenju nasilja nego učenici iz gimnazija. Varijabla školskog uspjeha povećava postotak objašnjene varijance za 1,3% te je utvrđeno da učenici lošijeg školskog uspjeha čine više nasilja od učenika boljeg školskog uspjeha. Iz tablice 4. možemo primijetiti da uvođenjem varijable školskog uspjeha, vrsta škole gubi na značajnosti. Takvi rezultati sugeriraju nam da postoji medijatorski efekt školskog uspjeha u odnosu vrste škole i čestine činjenja nasilja. Točnost te pretpostavke provjerena je medijacijskom analizom prema Baronu i Kennyju (1986.), koja je pokazala da je u odnosu navedenih varijabli riječ o potpunoj medijaciji. Sljedećim korakom, uvođenjem varijable pogrešnih uvjerenja, objašnjava se ukupno 11,2% varijance čestine činjenja nasilja. Učenici koji iskazuju viši stupanj slaganja s pogrešnim uvjerenjima, češće čine nasilje od učenika s nižim stupnjem slaganja s pogrešnim uvjerenjima. Kada se u petom koraku uvede važnost osobnih prava u vezi, postotak objašnjene varijance značajno se povećava za 1,4%. Učenici kojima su važnija osobna prava u vezi, češće čine nasilje od učenika kojima su ona manje važna.

Slika 3. Interakcijski efekt pogrešnih uvjerenja i spola sudionika na mjeru čestine činjenja nasilja

Uvođenjem interakcijskih efekata spola i ostalih prediktora u posljednjem koraku objašnjeno je ukupno 15,5% varijance čestine činjenja nasilja. Značajnim se prediktorom pokazala samo interakcija pogrešnih uvjerenja i spola sudionika ($p < 0,01$). Čestina činjenja nasilja kod mladića znatno raste s povećanjem pogrešnih uvjerenja, dok kod djevojaka ostaje na istoj razini (slika 3.).

Rezultati predikcije doživljavanja nasilja također su pokazali, u skladu s dobivenim rodnim razlikama, da je spol značajan prediktor čestine doživljenog nasilja (tablica 5.). Njime se objašnjava 1,2% varijance kriterija, pri čemu mladići doživljavaju više nasilja nego djevojke.

Tablica 5. Rezultati hijerarhijske regresijske analize predviđanja doživljavanja nasilja

Model	Prediktori	β
1	Spol	-0,12*
Kor. $R^2= 0,01$; $\Delta F= 6,70^*$; $F= 6,70^*$; $\%V=1,2$		
2	Spol	-0,15**
	Vrsta škole	-0,12*
Kor. $R^2=0,02$; $\Delta F= 5,99^*$; $F= 6,38^{**}$; $\%V=2,3$		
3	Spol	-0,14**
	Vrsta škole	-0,10
	Školski uspjeh	-0,06
Kor. $R^2= 0,02$; $\Delta F= 1,27$; $F= 4,68^{**}$; $\%V=2,4$		
4	Spol	-0,11*
	Vrsta škole	-0,06
	Školski uspjeh	-0,04
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi	0,10
Kor. $R^2= 0,03$; $\Delta F= 2,99$; $F= 4,28^{**}$; $\%V=2,8$		
5	Spol	-0,16**
	Vrsta škole	-0,06
	Školski uspjeh	-0,04
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi	0,12*
	Važnost osobnih prava u vezi	0,14**
Kor. $R^2= 0,04$; $\Delta F= 6,92^{**}$; $F= 4,85^{**}$; $\%V=4,1$		
6	Spol	-0,14**
	Vrsta škole	-0,06
	Školski uspjeh	-0,05
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi	0,14*
	Važnost osobnih prava u vezi	0,09
	Vrsta škole x spol	-0,18**
	Školski uspjeh x spol	-0,11
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi x spol	-0,24**
	Važnost osobnih prava u vezi x spol	-0,08
Kor. $R^2= 0,09$; $\Delta F= 7,11^{**}$; $F= 6,00^{**}$; $\%V=9,1$		

** $p<0,01$; * $p<0,05$; Spol: 0 – mladići, 1 – djevojke

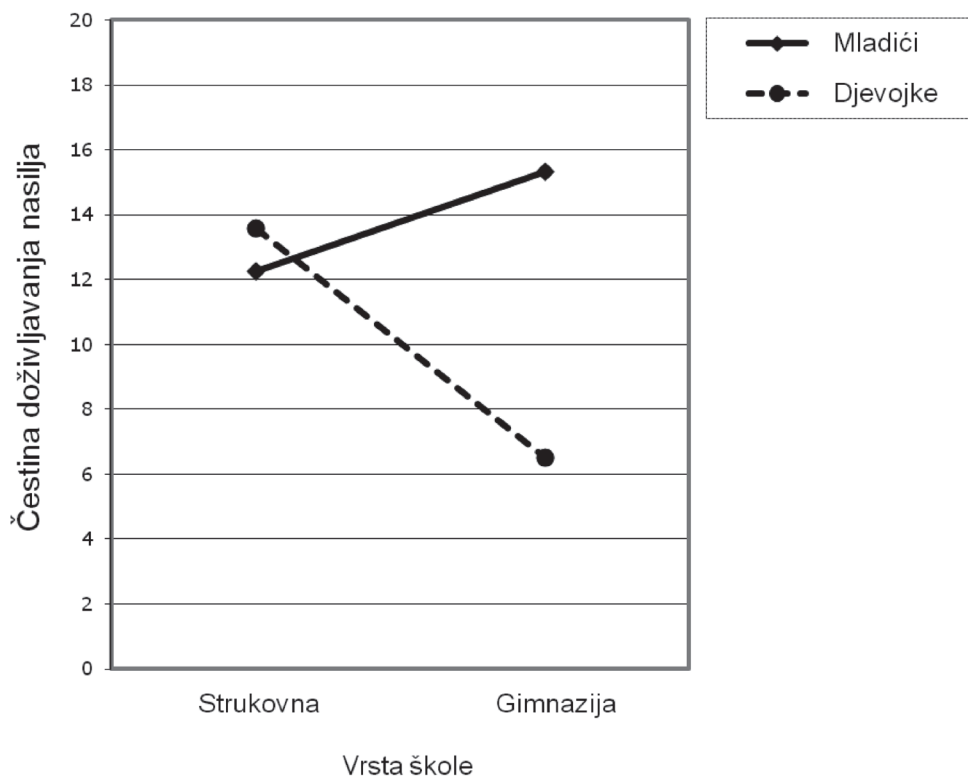
Uvođenjem varijable vrsta škole postotak objašnjene varijance povećava se za niskih, ali značajnih 1,1%. Učenici iz strukovnih škola izvještavaju o češćem doživljavanju nasilja nego učenici iz gimnazija. Uvođenjem školskog uspjeha i pogrešnih uvjerenja u trećem i četvrtom koraku, postotak objašnjene varijance nije se zna-

čajno povećao. Sljedećim korakom, dodavanjem varijable važnosti osobnih prava u vezi, objašnjava se ukupno 4,1% varijance čestine doživljavanja nasilja. Učenici kojima su važnija osobna prava u vezi, češće doživljavaju nasilje od učenika kojima su ona manje važna.

Uvođenjem interakcijskih efekata spola i ostalih prediktora u posljednjem koraku objašnjeno je ukupno 9,5% varijance kriterija. Značajnim su se prediktorima čestine činjenja nasilja pokazale interakcija spola i vrste škole ($p < 0,01$) te interakcija spola i pogrešnih uvjerenja ($p < 0,01$).

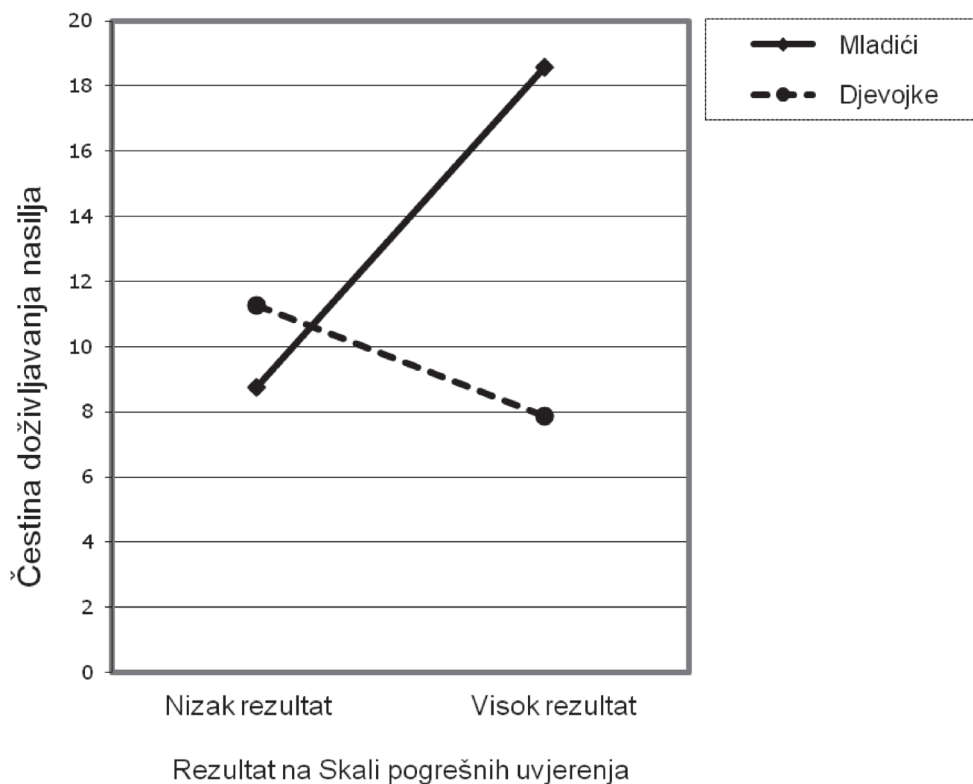
Efekt vrste škole na povećanje čestine doživljavanja nasilja pokazuje drugačiji obrazac ovisno o spolu. Dok djevojke iz gimnazija izvještavaju o rjeđem doživljavanju nasilja u odnosu na djevojke iz strukovnih škola, mladići iz gimnazija izvještavaju o češćem doživljavanju nasilja nego njihovi vršnjaci iz strukovnih škola (slika 4.).

Slika 4. Interakcijski efekt vrste škole i spola sudionika na mjeru čestine doživljavanja nasilja

Efekt pogrešnih uvjerenja na povećanje čestine doživljavanja nasilja također pokazuje drugačiji obrazac ovisno o spolu. Čestina doživljavanja nasilja kod mladića znatno raste s povećanjem pogrešnih uvjerenja, dok kod djevojaka blago opada (slika 5.).

Slika 5. Interakcijski efekt pogrešnih uvjerenja i spola sudionika na mjeru čestine doživljavanja nasilja

Nakon provedenih analiza, u prediktivne modele za činjenje nasilja uključena je varijabla čestine doživljavanja nasilja. U tu svrhu provedena je hijerarhijska regresijska analiza tako da je već korištenom setu prediktora u posljednjem koraku dodana varijabla čestine doživljavanja nasilja (tablica 6.).

Uvođenjem iskustva doživljavanja nasilja u model postotak objašnjene varijance povećao se za značajnih 28,1%. Češće doživljavanje nasilja predviđa češće činjenje nasilja. Novim modelom objašnjeno je ukupno 40,4% varijance kriterijske varijable. Iz tablice 6. možemo primijetiti da uvođenjem varijable doživljavanja nasilja u posljednjem koraku, varijabla važnosti osobnih prava u vezi gubi na zna-

čajnosti. Takvi rezultati sugerirali su postojanje medijatorskog efekta čestine doživljavanja nasilja u odnosu između važnosti osobnih prava u vezi i čestine činjenja nasilja, što je i potvrđeno analizom prema Baronu i Kennyju (1986.). Ponovno se pokazalo i da školski uspjeh djeluje kao medijator odnosa između vrste škole i čestine činjenja nasilja.

Tablica 6. Rezultati hijerarhijske regresijske analize predviđanja činjenja nasilja uz uvođenje varijable čestine doživljavanja nasilja u posljednjem koraku

Model	Prediktori	β
1	Spol	0,27**
Kor. $R^2 = ,07$; $\Delta F = 35,29^{**}$; $F = 35,29^{**}$; $\%V = 7,1$		
2	Spol	0,24**
	Vrsta škole	-0,12*
Kor. $R^2 = 0,08$; $\Delta F = 6,69^*$; $F = 21,22^{**}$; $\%V = 8,2$		
3	Spol	0,25**
	Vrsta škole	-0,08
	Školski uspjeh	-0,12*
Kor. $R^2 = 0,09$; $\Delta F = 6,69^*$; $F = 16,55^{**}$; $\%V = 9,4$		
4	Spol	0,30**
	Vrsta škole	-0,03
	Školski uspjeh	-0,10*
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi	0,13*
Kor. $R^2 = 0,10$; $\Delta F = 5,76^*$; $F = 13,98^{**}$; $\%V = 10,3$		
5	Spol	0,24**
	Vrsta škole	-0,03
	Školski uspjeh	-0,10*
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi	0,16**
	Važnost osobnih prava u vezi	0,15**
Kor. $R^2 = 0,12$; $\Delta F = 9,61^{**}$; $F = 13,33^{**}$; $\%V = 12,0$		
6	Spol	0,33**
	Vrsta škole	0,00
	Školski uspjeh	-0,08*
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi	0,09*
	Važnost osobnih prava u vezi	0,08
	Čestina doživljenog nasilja	0,55**
Kor. $R^2 = 0,40$; $\Delta F = 212,30^{**}$; $F = 51,76^{**}$; $\%V = 40,4$		

Model	Prediktori	β
7	Spol	0,32**
	Vrsta škole	0,02
	Školski uspjeh	-0,10*
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi	0,10*
	Važnost osobnih prava u vezi	0,08
	Čestina doživljenog nasilja	0,55**
	Vrsta škole x Spol	0,02
	Školski uspjeh x Spol	-0,05
	Pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi x Spol	-0,07
	Važnost osobnih prava u vezi x Spol	0,02
	Čestina doživljenog nasilja x Spol	-0,04
Kor. $R^2= 0,40$; $\Delta F= 1,06$; $F= 28,74^{**}$; %V=40,4		

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$; Spol: 0 – mladići, 1 – djevojke

RASPRAVA

Dobiveni rezultati vezani uz rodne razlike najvećim su dijelom potvrdili postavljene hipoteze. Potvrđeno je da djevojke imaju točnija uvjerenja o tome što je kvalitetna i zdrava veza nego mladići. Ovi nalazi u skladu su s onima koje je dobio Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (Hodžić, 2007.). U skladu s time, pretpostavljeno je da će djevojke, budući da više znaju o tome kako se partneri u vezi trebaju ponašati jedan prema drugome, bolje poznavati svoja prava u vezi, odnosno da će im ostvarivanje tih prava biti važnije te da će biti spremnije na postavljenje nekih granica u tom odnosu, što su rezultati i potvrdili.

U skladu s rezultatima istraživanja provedenih u svijetu (Marcus, 2007.; Gray i Foshee, 1997.), pokazalo se da je nasilje u vezama mladih i kod nas vrlo raširena pojava. Tako čak 93,1% mladih koji su u proteklih 6 mjeseci bili u vezi izjavljuje da su počinili neki oblik nasilja u vezi, a 86,4% ih izjavljuje da je to doživjelo. U pogledu različitih oblika nasilja, 46,9% mladih izjavljuje kako su tijekom posljednjih šest mjeseci u vezi počinili barem jedan oblik fizičkog nasilja, 27,2% neki oblik seksualnog nasilja, dok je čak 93,3% počinilo psihičko nasilje u vezi. Među mladima koji su imali iskustvo veze u tom vremenskom razdoblju, 37,2% ih je doživjelo neki oblik fizičkog nasilja, 26,6% seksualnog nasilja, a 86,2% neki oblik psihičkog nasilja. Iz ovih podataka vidljivo je da u Hrvatskoj postoji velika potreba za razvojem i provedbom preventivnih programa usmjerenih na nasilje u vezama mladih.

Jedan od problema postavljenih u ovom istraživanju bio je i ispitati rodne razlike u činjenju i doživljavanju nasilja u vezama. U skladu s postavljenim hipotezama i rezultatima ranijih istraživanja (Archer, 2000.), pokazalo se da su djevojke češće počiniteljice nasilja u vezi, a da ga mladići češće doživljavaju. Ako se uzme u obzir vrsta počinjenog, odnosno doživljenog nasilja, djevojke češće od mladića izjavljuju da čine fizičko i psihičko nasilje, dok mladići izjavljuju da češće doživljavaju navedene oblike nasilja. Sukladnost ovih dvaju izvora podataka potvrđuje valjanost dobivenih rezultata. Jedini neočekivani rezultat je da u činjenju i doživljavanju seksualnog nasilja ne postoji značajna razlika između mladića i djevojaka. Naime, ranija istraživanja (Archer, 2000.) pokazala su da su kod ovog oblika nasilja mladići češće počinitelji, a da djevojke češće od mladića doživljavaju taj oblik nasilja u vezi. Dobiveni rezultati možda pokazuju da je došlo do promjena u tom trendu, pri čemu djevojke sada čine i doživljavaju seksualno nasilje u vezi u podjednakoj mjeri kao i mladići. Moguće je da je do takvih promjena došlo u mladim generacijama zbog manje zastupljenosti tradicionalnog odgoja koji potiče žensku i mušku djecu na različite obrasce interpersonalnog ponašanja. Moguće je da se trend većeg promicanja asertivnosti djevojaka i zastupanja sebe u odnosima s mladićima, gdje se sve više naglašava da nisu mladići ti koji uvijek trebaju napraviti »prvi korak«, u adolescenciji manifestira i agresivnijim ponašanjem djevojaka u bliskim vezama s mladićima. Danas su djevojke i seksualno otvorenije te je i to jedan od mogućih uzroka promjena u trendovima rezultata. No na temelju našeg istraživanja ovo nije bilo moguće provjeriti. Treba napomenuti kako se ni na razini pojedinačnih čestica doživljenog i počinjenog seksualnog nasilja uglavnom nisu pokazale spolne razlike te da većina sudionika nije nikada imala takva iskustva. Jedino se inzistiranje na seksualnim odnosima bez upotrebe fizičke sile javilo kod više od 20% sudionika. U doživljavanju takvog »blažeg« oblika seksualnog nasilja nije bilo značajnih spolnih razlika, dok su mladići izjavili da se češće ponašaju na taj način, ali ta razlika nije bila dovoljno velika da bi se očitovala u ukupnom rezultatu. Nadalje, djevojke su izjavile kako su češće tjerale mladiće na seks bez kondoma, no u doživljavanju tog oblika nasilja ponovno nisu pronađene spolne razlike.

Mladi koji dožive nasilje u vezi rijetko se odlučuju nekome obratiti za pomoć, a kada to i učine, uglavnom se radi o bliskim prijateljima (Hodžić, 2007.). Takve je rezultate potvrdilo i ovo istraživanje: 54,2% mladih izjavilo je kako bi se, da dožive nasilje u vezi, obratili prijatelju ili prijateljici, 35,7% bratu, sestri, rođaku ili rođakinji, 28,4% roditeljima, a tek 24,9% obratilo bi se nekoj od službenih osoba ili institucija (školskom psihologu/pedagogu, nastavniku/razredniku, obiteljskom liječniku, udruzi za pomoć mladima ili policiji). U skladu s postavljenom hipotezom, djevojke su u većoj mjeri izjavljivale da bi tražile pomoć u slučaju da u vezi dožive nasilno ponašanje od strane partnera. Jedno od mogućih objašnjenja za takve rezultate

je veći sram kod mladića koji doživljavaju nasilje u vezi, zbog čega se onda i teže odlučuju potražiti pomoć, no moguće je i da, barem što se psihičkog nasilja tiče, takvo ponašanje ne prepoznaju kao nasilno. Djevojke su iskazale i veću spremnost od mladića na pružanje pomoći prijateljima koji su u nasilnoj vezi. Ipak, treba napomenuti da su i mladići i djevojke izjavili veliku spremnost da pruže pomoć prijateljima koji doživljavaju nasilje u vezi. Zanimljivo je da je spremnost na pomaganje prijatelju ili prijateljici u nasilnoj vezi znatno veća od spremnosti da osoba zatraži pomoć od drugih ako se sama nađe u takvoj vezi.

Ispitivanja predikcije nasilnih ponašanja samo su djelomično potvrdila postavljene hipoteze. U skladu s očekivanjima, pogrešna uvjerenja o kvalitetnoj vezi značajan su prediktor činenja nasilja. Također sukladno pretpostavkama, efekt pogrešnih uvjerenja pokazao se jačim za mladiće nego za djevojke. Iako ne predviđaju doživljavanje nasilja na čitavom uzorku, izraženija pogrešna uvjerenja povezana su s većom učestalosti doživljenog nasilja kod mladića. Zanimljivo je da čestina doživljavanja nasilja kod djevojaka blago opada s povećanjem pogrešnih uvjerenja. Takav neobičan rezultat možda bismo mogli objasniti činjenicom da djevojke s manje točnim uvjerenjima o kvalitetnoj vezi manje izvještavaju o doživljenom nasilju jer nisu sklone priznati da su određeni postupci koje doživljavaju od partnera nasilni. Ranije spomenuti nalazi istraživanja vezani uz podržavanje rodnih stereotipa i opravdavanje nasilja (Riggs i O'Leary, 1989.; Riggs i Caulfield, 1997.; Hodžić, 2007.) podržavaju takav zaključak.

Slabiji školski uspjeh, sukladno pretpostavkama, povezan je s činjenjem nasilja, no, suprotno očekivanjima, ne predviđa doživljavanje nasilja. Vrsta škole je značajan prediktor i činenja i doživljavanja nasilja, pri čemu na ukupnom uzorku učenici iz strukovnih škola čine i doživljavaju više nasilja od učenika iz gimnazija. Međutim, kod doživljavanja nasilja taj je obrazac povezanosti različit za djevojke i mladiće. Dok djevojke iz gimnazija izvještavaju o rjeđem doživljavanju nasilja u odnosu na djevojke iz strukovnih škola, mladići iz gimnazija navode da češće doživljavaju nasilje nego njihovi vršnjaci iz strukovnih škola. Takav rezultat nije u skladu s našim pretpostavkama. Međutim, mogao bi se objasniti time što su mladići iz gimnazija zbog višeg obrazovanja vjerojatno više senzibilizirani na pojavu nasilja te ga lakše prepoznaju i ocjenjuju negativnim. Ta razlika s obzirom na vrstu škole vjerojatno je puno izraženija kod mladića nego kod djevojaka jer su djevojke općenito (i one iz gimnazije, ali i one iz strukovnih škola) osjetljive na pojavu nasilja, prvenstveno zbog točnijih uvjerenja o kvalitetnom partnerskom odnosu. Ovu pretpostavku valjalo bi provjeriti u narednim istraživanjima.

Dobiven medijatorski efekt školskog uspjeha u odnosu između vrste škole i čestine činenja nasilja pokazuje da učenici iz strukovnih škola, zbog nižeg školskog uspjeha, češće čine nasilje nad svojim partnerima, a da je vrsta škole manje

važna. To je važan podatak jer upućuje da su rizičnija skupina slabi učenici, a ne polaznici strukovnih škola. Pri tome slabiji uspjeh ne pridonosi nasilju sam po sebi, već vjerojatno djeluje preko nekih drugih varijabli, poput slabijeg prepoznavanja nasilnih ponašanja ili povezanosti s drugim razvojnim rizicima, što bi trebalo ispitati u nekom od sljedećih istraživačkih koraka.

Važnost osobnih prava u vezi pokazala se značajnim faktorom činjenja i doživljavanja nasilja, ali, suprotno očekivanjima, veća važnost osobnih prava povezana je s češćim činjenjem i doživljavanjem nasilja. Ovaj neočekivani rezultat mogao bi biti izraz toga da osobna važnost prava može rezultirati većim zahtjevima i specifičnim očekivanjima kako da se partner ponaša. Svoje zahtjeve i želje adolescenti možda komuniciraju na način koji izaziva neodobravanje od partnera i, posljedično, njegovu ili njezinu agresivnu reakciju. Čak i ako se zahtjevi iskazuju na prikladne načine, dovoljno je da partner ima pogrešna uvjerenja o vezi pa da na asertivne zahtjeve reagira loše.

U skladu s nalazima ranijih istraživanja (Bookwala i sur., 1992.; O'Keefe, 1997.), uvođenjem varijable doživljenog nasilja u predikciju čestine činjenja nasilja, postotak objašnjene varijance drastično se povećava. Taj nalaz vrlo nam jasno govori o važnosti zatvorenog kruga »žrtva-počinitelj-žrtva« u nasilnim partnerskim odnosima te još više ističe važnost prevencije takvih ponašanja.

Odabrani skup prediktora objašnjava značajan postotak varijance i počinjenog i doživljenog nasilja, no taj postotak nije impresivno visok (za činjenje iznosi 40,4%), iz čega se može zaključiti da postoje druge varijable povezane s kriterijima, a koje nismo zahvatili istraživanjem. Tako je, npr. u istraživanju Wolfea i sur. (1998.) činjenje nasilja u adolescentskim vezama bilo povezano sa zlostavljanjem u primarnoj obitelji, slabijim stupnjem prilagođenosti na okolinu, slabom sposobnosti rješavanja problema i nedostatkom socijalne podrške. Treba napomenuti kako se u završnom modelu predikcije pokazalo kako čestina doživljavanja nasilja djeluje kao medijator odnosa između važnosti prava u vezi i činjenja nasilja. Taj nalaz sukladan je ranije navedenoj pretpostavci da adolescenti kojima su osobna prava u vezi važnija, vjerojatno imaju veće zahtjeve i očekivanja od partnera, koje možda izražavaju na neprikladan način koji može ugroziti njihovu sigurnost. Na takvo ponašanje njihov partner može reagirati neodobravanjem i nasiljem, što onda dovodi do povećanja vjerojatnosti da i oni sami uzvrate nasilnim ponašanjem.

Rezultati ovog istraživanja upućuju na to da je postotak mladih koji čine i doživljavaju nasilje u vezi vrlo visok, što znači da je nužno kreirati preventivne programe za ovu populaciju koji će biti posebno usmjereni na povećanje znanja o tome kako se partneri u vezi trebaju ponašati jedan prema drugome da bi imali sigurnu i kvalitetnu vezu, kako se zauzeti za sebe, na prepoznavanje nasilnih ponašanja i načine reagiranja ako dođe do nasilja u vezi. Takvi programi trebaju biti osjetljivi na

rodne razlike i posebno usmjereni na edukaciju mladića i djevojaka u područjima u kojima imaju manje znanja o ovoj tematici i na vještine konstruktivnog rješavanja sukoba u svojim vezama.

Ograničenje ovog istraživanja prvenstveno je povezano s odabirom uzorka jer on nužno ne odražava prave veličine raširenosti ispitivanih varijabli u populaciji adolescenata. No odnosi ovih varijabli za djevojke i mladiće sukladni su sličnim istraživanjima kod nas i u svijetu, što govori u prilog valjanosti ovih nalaza. Osim toga, heterogenost škola i područja Hrvatske u kojima su prikupljeni podaci pridonose realnoj slici ispitivanih pojava. Nadalje, relativno skromna količina objašne varijance kriterija doživljavanja nasilja pokazuje da u buduća istraživanja treba uključiti još neke koncepte koji bi mogli biti povezani s nasilnim ponašanjem u adolescentskim vezama, poput iskustva nasilja u obitelji, stavova prema nasilju i opravdavanju nasilnih ponašanja, atribucije partnerovog ponašanja, samopoštovanja i sl.

ZAKLJUČAK

Rezultati ovog istraživanja pokazuju da je nasilje u adolescentskim vezama vrlo rašireno, a velika većina mladih koji su imali iskustvo veze, u toj je vezi doživjela i/ili počinila nasilje. Ipak, najveći broj mladih izjavljuje da, ako su doživjeli nasilje, to je bilo jednom ili dvaput. Utvrđeno je da djevojke imaju točnija uvjerenja o tome što je kvalitetna i zdrava veza, važnije im je ostvarivanje prava u vezi, spremnije su postavljati granice, tražiti pomoć ako dožive nasilje te pružiti pomoć osobama koje su u nasilnoj vezi. No istodobno su djevojke te koje u vezi češće čine nasilje, i to psihičko i fizičko, dok mladići potvrđuju da te oblike nasilja češće doživljavaju. Što se doživljavanja i činjenja seksualnog nasilja tiče, nije dobivena značajna razlika između djevojaka i mladića. Nadalje, spol se pokazao značajnim prediktorom čestine kako počinjenog, tako i doživljenog nasilja, pri čemu ženski spol predviđa činjenje, a muški doživljavanje nasilja. Lošiji školski uspjeh je također prediktor češćeg činjenja nasilja u vezi, no nije se pokazao značajnim u predviđanju doživljavanja nasilja. Mladi koji iskazuju veće slaganje s pogrešnim uvjerenjima o tome što je kvalitetna veza češće čine i doživljavaju nasilje te ga češće čine, kao i oni koji u većoj mjeri naglašavaju važnost svojih prava u vezi. Značajnima su se pokazale i određene interakcije pa tako čestina činjenja nasilja kod mladića znatno raste s povećanjem pogrešnih uvjerenja, dok kod djevojaka ostaje na istoj razini. Sličan je trend vidljiv i kod doživljavanja nasilja gdje čestina kod mladića znatno raste s povećanjem pogrešnih uvjerenja, dok kod djevojaka blago opada. Uz to, djevojke iz gimnazija rjeđe doživljavaju nasilje u odnosu na djevojke iz strukovnih

škola, dok mladići iz gimnazija izvještavaju o češćem doživljavanju nasilja nego njihovi vršnjaci iz strukovnih škola. Kada se u prediktivni model za počinjeno nasilje uvede i varijabla doživljenog nasilja, ukupni postotak objašnjene varijance znatno se povećava, a važnost prava u vezi te interakcija spola i pogrešnih uvjerenja prestaju biti značajni prediktori.

Na temelju dobivenih rezultata može se zaključiti da je nasilje u vezama mladih ozbiljan problem čija prevencija zahtijeva primjerenu strategiju ovoj dobnoj skupini. Pri izradi preventivnih programa treba voditi računa o rezultatima istraživanja koji upućuju na područja na koja treba posebno obratiti pažnju, vodeći računa o rodnim razlikama i specifičnostima te se usmjeriti na razvijanje povjerenja kod mladih prema institucijama i osobama koje pomažu mladima koji doživljavaju i čine nasilje u vezi.

LITERATURA

1. Ajduković, D. & Ajduković, M. (2010). Nasilje u obitelji: Što zdravstveni djelatnici mogu učiniti. **Medicina Fluminensis**, 46 (3), 292-299.
2. Ajduković, M., Ručević, S. & Šincek, D. (2007). Konstrukcija upitnika samoiskaza devijantnog i delinkventnog ponašanja mladih. U: Keresteš, G., Brković, I., Butković, A. (ur.), **Sažeci priopćenja – 18. dani Ramira i Zorana Bujasa**, Zagreb: Odsjek za psihologiju, Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, 81.
3. Archer, J. (2000). Sex differences in aggression between heterosexual partners: A metaanalytic review. **Psychological Bulletin**, 126, 651–680.
4. Baron, R. M. & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. **Journal of Personality and Social Psychology**, 51 (6), 1173-1182.
5. Bookwala, J., Frieze, I. H., Smith, C. & Ryan, K. (1992). Predictors of dating violence: A multivariate analysis. **Violence and Victims**, 7 (4), 297-311.
6. Capaldi, D. M. & Crosby, L. (1997). Observed and reported psychological and physical aggression in young, at-risk couples. **Social Development**, 6 (2), 184-206.
7. Cohen, J., Cohen, P., West, S. G. & Aiken, L. S. (2003). **Applied Multiple Regression/Correlation Analysis for the Behavioral Sciences**. London: Lawrence Erlbaum Associates.
8. Gray, H. M., & Foshee, V. (1997). Adolescent dating violence: Differences between one-sided and mutually violent profiles. **Interpersonal Violence**, 12, 126-141.

9. Halpern, C. T., Oslak, S. G., Young, M. L., Martin, S. L. & Kupper, L. L. (2001). Partner violence among adolescents in opposite-sex romantic relationships: Findings from the National Longitudinal Study of Adolescent Health. **American Journal of Public Health**, 91, 1679–1685.
10. Henton, J., Cate, R., Koval, J., Lloyd, S. & Christopher, S. (1983). Romance and violence in dating relationships. **Journal of Family Issues**, 4, 467-482.
11. Hodžić, A. (2007.) **Nasilje ne prolazi samo od sebe: Izvještaj o istraživanju rodno uvjetovanog nasilja u adolescentskim vezama u Republici Hrvatskoj**. Zagreb: CESI.
12. Howard, D. E. & Wang, M. Q. (2003). Psychosocial factors associated with adolescent boy's reports of dating violence. **Adolescence**, 38 (151), 519-533.
13. Howard, D. E., Wang, M. Q. & Yan, F. (2007). Psychosocial factors associated with reports of physical dating violence among U.S. adolescent females. **Adolescence**, 42 (166), 311-324.
14. Kaura, S. A. & Lohman, B. J. (2007). Dating violence victimization, relationship satisfaction, mental health problems, and acceptability of violence: A comparison of men and women. **Journal of Family Violence**, 22, 367–381.
15. Makepeace, J. M. (1987). Social factors and victim offender differences in courtship violence. **Family Relations**, 36 (1), 87-91.
16. MOBMS (2011). Nacionalna strategija zaštite od nasilja u obitelji 2011-2016. **Narodne novine**, 78/2001.
17. MUP (2011). **Pregled temeljnih sigurnosnih pokazatelja i rezultata rada u 2010. godini**. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova.
18. Malik, S., Sorenson, S. B. & Aneshensel, C. S. (1997). Community and dating violence among adolescents: Perpetration and victimization. **Journal of Adolescent Health**, 21 (5), 291-302.
19. Marcus, R. F. (2007). **Aggression and violence in adolescence**. New York: Cambridge University Press.
20. O'Keefe, M. (1997). Predictors of dating violence among high school students. **Journal of Interpersonal Violence**, 12, 546-568.
21. O'Keefe, M. (2005). **Teen dating violence: A review of risk factors and prevention efforts**. National Electronic Network on Violence against Women. [Online]
22. Riggs, D. S. & Caulfield, M. B. (1997). Expected consequences of male violence against their female dating partners. **Journal of Interpersonal Violence**, 12, 229-240.

23. Riggs, D. & O'Leary, K. (1989). A theoretical model of courtship aggression. In: Pirog-Good, M. & Stets, J. (eds.), **Violence in Dating Relationships: Emerging Social Issues**. New York: Paeger Publisher. 53-71.
24. Ručević, S. & Duvnjak, I. (2010). Povezanost reaktivne i proaktivne agresije, privrženosti i samopoštovanja adolescenata. **Psihologijske teme**, 19 (1), 103-121.
25. Sigelman, C. K., Berry, C. J. & Wiles, K. A. (1984). Violence in college students' dating relationships. **Journal of Applied Social Psychology**, 5 (6), 530-548.
26. Smith, P. H., White, J. V. & Holland L. J. (2003). A longitudinal perspective on dating violence among adolescent and college-age women. **American Journal of Public Health**, 93, 1104-1109.
27. Straus, M. A. (2007). Dominance and symmetry in partner violence by male and female university students in 32 nations. **Children and Youth Services Review**, 30, 252-275.
28. Straus, M. A., Hamby, S. L. & Warren, W. L. (2003). **The Conflict Tactics Scales Handbook**. Los Angeles, CA: Western Psychological Services.
29. Tontodonato, P. & Crew, K. B. (1992). Dating violence, social learning theory, and gender: A multivariate analysis. **Violence and Victims**, 7, 3-14.
30. Wolfe, D. A., Wekerle, C., Reitzel-Jaffe, D., & Lefebvre, L. (1998). Factors associated with abusive relationships among maltreated and nonmaltreated youth. **Developmental Psychopathology**, 10, 61-85.

Dean Ajduković

Ajana Löw

Nika Sušac

Faculty of Humanities and Social Sciences, Zagreb

Psychology Department

Faculty of Law

Department of Social Work

GENDER DIFFERENCES AND PREDICTORS OF VIOLENCE IN YOUTH RELATIONSHIPS

SUMMARY

A sample of 623 third-grade students coming from 14 high-schools from different regions of Croatia was used in order to establish how widespread and frequent occurrences of violence in romantic relationships are and the possibility of its prediction using variables that can be connected with violent behaviour from the theoretical point of view. The average age of the participants was 16.8 years and 55.7% of them were boys. The instrument used includes questions on socio-demographic data and experience of a relationship in the last 6 months, as well as seven questionnaires: Scale of false beliefs about a quality relationship, Scale of importance of rights in a relationship, Scale of (un)willingness to establish limits, Experience of being exposed to violence, Experience of committed violence, Readiness to seek help and Readiness to provide help.

It has been determined that girls have more appropriate concepts of what a good relationship is, that it is more important for them to exercise their rights in a relationship and that they are readier to make limits in a relationship and to ask or provide help in case of violence. They commit psychical or physical violence more often and experience fewer modes of this type of violence and violence in general than it was expressed by boys. Sexual violence is least common and gender differences have not been determined in the frequency of committing and experiencing violence. The contribution of various variables in explaining frequency of committed and experienced violence has also been analysed. Male gender and false beliefs about a quality relationship predict greater experience of violence in a relationship, while female gender, poorer school performance, false beliefs about relationships and the importance of exercising rights in a relationship are significant predictors of committing violence. The explained variance increases significantly when a variable of experienced violence is introduced into the prediction model for committed violence.

Key words: *violence in adolescent relationships, partner violence among adolescents, predicting partner violence, frequency of partner violence.*

